

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมในปัจจุบันมีการแข่งขันรุนแรงขึ้น ทำให้ผู้คนจำนวนมากต่างมุ่งกอบโกยผลประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัว ไม่สนใจว่าผู้อื่นจะได้รับความสะดวกหรือไม่ รวมทั้งขาดความสนใจในภาพรวมของประเทศ เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงกับเรื่องนั้น ๆ แม้จะรู้ว่าจะเกิดผลเสียอย่างไรก็ตาม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546) สถาบันต่างๆ ในสังคม ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนนั้นขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการและขาดการบูรณาการร่วมกัน พ่อแม่ผู้ปกครองอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบปล่อยปละละเลย เพราะสถานะทางเศรษฐกิจบีบบังคับทำให้ต้องแก่งแย่ง แข่งขันกันทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดจนมองข้ามความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในบุตรหลานของตน และพบว่า หลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานทุกระดับชั้นยังขาดการสอดแทรกในเรื่องการสร้างจิตสำนึก และคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นแบบแผน (ทัศนีย์ สาแก้ว, 2551) นอกจากนี้ สุรียเดช ตรีปาตี หัวหน้าคลินิกวัยรุ่น สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพวัยรุ่น : กรณีศึกษานักเรียนสายสามัญและสายอาชีพในเขตกรุงเทพฯ ชลบุรี เชียงใหม่ นครราชสีมา และสงขลา จำนวน 3,000 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเด็กมีผลการเรียนเฉลี่ย 3.00 อีกจำนวน 25 เปอร์เซ็นต์ ได้เกรดเฉลี่ย 3.5 และเด็กจำนวน 90 เปอร์เซ็นต์จะอยู่กับพ่อแม่และครอบครัวที่อบอุ่น แต่เด็กถูกละเลยจากครอบครัวให้นั้นเรื่องการเรียนเป็นหลัก เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้พ่อแม่พอใจ แต่ไม่มีจิตสำนึก ทำให้เด็กแบ่งเป็น 2 ชั้น กลุ่มที่เรียนเก่งก็จะเกาะกันไป แต่เด็กที่เรียนไม่เก่งก็พยายามทำพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองขึ้นมา (ประชาติ, 2549)

ดังนั้นวิกฤตการขาดจิตสำนึกของประชาชน ทำให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของคนไทย การย่อหย่อนในศีลธรรม การขาดระเบียบวินัย มีการเอารัดเอาเปรียบและเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีการเบียดเบียนทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสุขสมบัติของส่วนรวมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2546) เพราะฉะนั้น หากเราไม่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมหรือจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่แล้ว ย่อมนำไปเป็นห่วงสังคมไทยในอนาคต ที่จะเต็มไปด้วยการแก่งแย่ง และ

ความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546) จิตสาธารณะจึงเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวมของสังคม และตระหนักในสิทธิของตนเอง ไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น (ถัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2547) ถ้าบุคคลมีจิตสาธารณะบกพร่อง จะมีผลกระทบต่อหลายระดับทั้งต่อตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชนประเทศชาติ และมีผลต่อระดับโลกตามมา จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ผู้คนต่างมุ่งหวังในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง เพิกเฉยต่อส่วนรวม ความคิดอยากมีสังคมที่ดี รัฐที่ดีไม่ใช่ว่าความคิดใหม่สำหรับคนไทย (อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์, 2550) ดังนั้นควรมีการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับบุคคลในชาติโดยเฉพาะในเด็ก เพราะเด็กเป็นวัยที่ผู้ใหญ่สามารถปลูกฝังลักษณะอันดีงามได้ และสามารถเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าทำในวัยผู้ใหญ่ (ถัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2547)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่เน้นการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ ควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี นอกจากนี้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดว่าให้เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งกฎเกณฑ์และกติกาในสังคม ให้มีศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในการทำงานสุจริต ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นโดยมีจิตสำนึกในการให้และการอาสาสมัคร และรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ซึ่งแนวทางที่จะให้นักเรียนพัฒนาตนและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมได้นั้น จะต้องปลูกฝังจิตสาธารณะโดยการพัฒนาความคิดของนักเรียนให้เห็นถึงความสำคัญของประโยชน์เพื่อส่วนรวม ดังที่ พระธรรมปิฎก (2545) กล่าวว่า การที่จะทำให้มนุษย์มีการพัฒนาได้นั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ การสร้างทักษะการคิด จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนา ที่จะทำให้เด็กเป็นพลเมืองดีมีจิตสาธารณะสร้างสรรค์สังคมได้ และนอกจากนี้การสร้างทักษะความคิดตามแนวพุทธธรรมด้วยกระบวนการทัศนแบบโยนิโสมนสิการเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนฐานของความจริงที่ว่าสภาวะจิตใจของมนุษย์ มีส่วนสัมพันธ์ต่อการแสดงออกด้านพฤติกรรมมนุษย์ทั้งในด้านกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ซึ่งหากจิตใจมีการอบรม ฝึกฝน และสร้างทักษะให้เกิดวิธีคิดอย่างถูกต้องดีแล้วก็จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดจิตสาธารณะและคุณภาพทางพฤติกรรมได้ (ณกมล ชาวปลายนา, 2544) สอดคล้องกับเจษฎา หนูรุ่ง (2551) ศึกษาปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อ

จิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า ด้านสติปัญญาส่งผลทางบวกต่อจิตสาธารณะโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการฝึกให้มีสติปัญญาตามนัยพุทธธรรมคือวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดไตร่ตรองอย่างแยบคาย การคิดเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ผู้ฝึกฝนคิดด้วยวิธีนี้อย่างครบถ้วนสามารถพัฒนาตนเป็นผู้มีจิตสาธารณะได้ นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (2542) กล่าวว่า หลักของโยนิโสมนสิการ เป็นการรู้จักคิด คิดให้เห็นความเชื่อมโยงตามเหตุตามปัจจัย ความรู้สึก การรับรู้ การตีความและการแสดงออกของบุคคลในสถานที่ต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักของสัมปชัญญะ 4 ได้แก่ ความรู้ตัว ความรู้ทั่ว ความรู้จัก และตระหนักในการกระทำ เมื่อทำไปแล้วเกิดประโยชน์ใดหรือไม่ เลือกปฏิบัติในสิ่งที่จะอำนวยประโยชน์ที่เหมาะสมแก่สุขภาพใจ เหมาะกับกาลเทศะ ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะได้ สอดคล้องกับ ดวงมณี จงรักษ์ (2549) กล่าวว่า การรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและใช้ชีวิตตามแนวทางของมรรคมืองค์ 8 จะเอื้อให้ชีวิตดำเนินไปด้วยดี ไม่ไหลไปตามกระแสหรือไม่ทวนกระแสจนชีวิตหาความสุขสงบไม่ได้ ดังนั้นในการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นสิ่งที่ควรมีให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ซึ่งกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการมี 10 วิธี แต่ละวิธีมีความเกี่ยวข้องและคล้ายกัน ประกอบกับบางวิธีมีความลึกซึ้ง เพื่อมุ่งขจัดกิเลสลดการเห็นแก่ตัวในสังคม จึงควรที่จะนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้โปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นวัยที่มีความสามารถพัฒนาความคิดได้ เพราะรู้ได้ว่าสิ่งที่กระทำอย่างไรผิดหรือถูก ตามทฤษฎีของเพียเจท์ จะอยู่ระยะที่ 4 เรียกว่า ระยะ The formal operational period (อายุ 12-15 ปี) โดยมีพัฒนาการด้านความคิดของนักเรียนสามารถที่จะสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วเก็บข้อมูลอย่างมีระบบเพื่อตรวจสอบสมมติฐานนั้น นักเรียนที่มีพัฒนาการในระยะนี้จะทำการเปรียบเทียบอย่างมีระบบเพื่อกำหนดว่าสิ่งใดถูกต้อง สามารถให้เหตุผลได้ว่าอะไรไม่จริงหรืออะไรไม่มีตัวตน และสำหรับการเลือกใช้สถานที่ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเอาโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่วิจัยเพราะมีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง และสภาพทั่วไปของนักเรียนจะมาจากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้มีความแตกต่างกันในด้านจิตสาธารณะ(เหตุทัญ อาจปฐ, 2544) ดังนั้นหากมีการศึกษาวิจัยในเรื่องจิตสาธารณะก็จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในจิตสาธารณะของเยาวชนของประเทศไทยได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาจิตสาธารณะ โดยใช้โปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

2. คำถามในการวิจัย

โปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ สามารถพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้หรือไม่

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.1 เพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เข้าร่วมโปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ก่อนและหลังการทดลอง

3.2 เพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เข้าร่วมโปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะและนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 นักเรียนที่ได้รับฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

4.2 นักเรียนที่ได้รับฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 360 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โดยใช้วิธีสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน และให้นักเรียนทำแบบวัดทำแบบวัดจิตสาธารณะ เพื่อคัดเลือกนักเรียนได้คะแนนจิตสาธารณะต่ำกว่าเกณฑ์ 50 เปอร์เซ็น และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโปรแกรมฯ จำนวน 20 คน จากนั้นแบ่งกลุ่มโดยใช้วิธีจับคู่ นักเรียนที่มีคะแนนใกล้เคียงกัน และสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 10 คน

5.3 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรต้น คือ โปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

ตัวแปรตาม คือ คะแนนจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

5.4 ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง ใช้เวลา 1 เดือน กลุ่มทดลอง เข้ารับฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ จำนวน 12 ครั้ง สัปดาห์ละ 3 ครั้ง รวม 4 สัปดาห์

6. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

6.1 จิตสาธารณะ (Public Mind) หมายถึง ผลของการแสดงออกทางความคิดที่ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เสียสละเพื่อส่วนรวมได้ และมีจิตใจเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น ที่สามารถวัดได้โดยแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีค่า 5 ระดับ ตามวิธีการสร้างแบบวัดของ Likert ซึ่งผู้วิจัยกำหนดจิตสาธารณะแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

6.1.1 จิตสาธารณะทางด้านความคิด คือ

- 1) การตระหนักถึงปัญหา ได้แก่ การแสดงวิสัยทัศน์ การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และรับรู้ความสามารถของตนในการผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
- 2) ความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ได้แก่ การมีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และสามัคคี เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่น

6.1.2 จิตสาธารณะทางด้านพฤติกรรม คือ

- 1) ความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ การทุ่มเทและอุทิศตน มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวม และทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้โดยไม่เอาผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง
- 2) ด้านการลงมือปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม การเข้าเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางสังคม

6.2 โปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง ผลการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดพิจารณาสภาพการณ์ได้อย่างรอบคอบ มีความต่อเนื่องมีขั้นตอนเป็นระเบียบเรียบร้อย มีเหตุมีผล ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลและมีพฤติกรรมที่แสดงออกที่เหมาะสมตามกาละ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมได้ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการขั้นพื้นฐานตามแนวทางของพระธรรมปิฎก (2542) และจัดลำดับความสัมพันธ์ตามแนวคิดของ วลัยิกา จลากรบาง (2548) โดยใช้กระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 5 วิธี ดังนี้

6.2.1 วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การคิดสืบค้นหาสาเหตุ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลนั้น ๆ ได้แก่ ความสามารถในการสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ และสืบค้นกำหนดได้ว่าสาเหตุของปัญหาคืออะไร

6.2.2 วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หมายถึง การคิดแยกแยะสิ่งหนึ่ง ๆ ให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ มีความสามารถในการคิดแยกแยะส่วนประกอบของปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามสภาพการณ์นั้นมีอะไรบ้าง

6.2.3 วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หมายถึง การคิดเริ่มต้นจากเข้าใจปัญหา แล้วค้นหาสาเหตุของปัญหา จนถึงหาแนวทางแก้ไขปัญหา และกำจัดปัญหาที่เกิดขึ้น โดยวิธีการที่วางเอาไว้ ได้แก่ ความสามารถในการกำหนดขั้นตอนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

6.2.4 วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก หมายถึง การคิดยอมรับความจริงว่าทุกสิ่งมีทั้งด้านดี (เป็นคุณ) และด้านเสีย(เป็นโทษ) และสามารถ มองเห็นทางออกที่ดีที่สุดเมื่อจะแก้ปัญหา คือรู้ว่าจุดหมายที่จะไปนั้นคืออะไร คืออย่างไร

6.2.5 วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หมายถึง ไตร่ตรองประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แท้จริงของชีวิต เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุ

6.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หมายถึง นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะมีจิตสาธารณะสูงขึ้น

7.2 สามารถนำโปรแกรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะไปใช้พัฒนานักเรียนได้ โดยประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอื่นๆ

7.3 ส่งเสริมและกระตุ้นให้เยาวชนได้ตระหนักถึงการมีจิตสาธารณะต่อสังคมหรือชุมชนของตนเอง โดยการพัฒนาตนเองด้วยการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ